

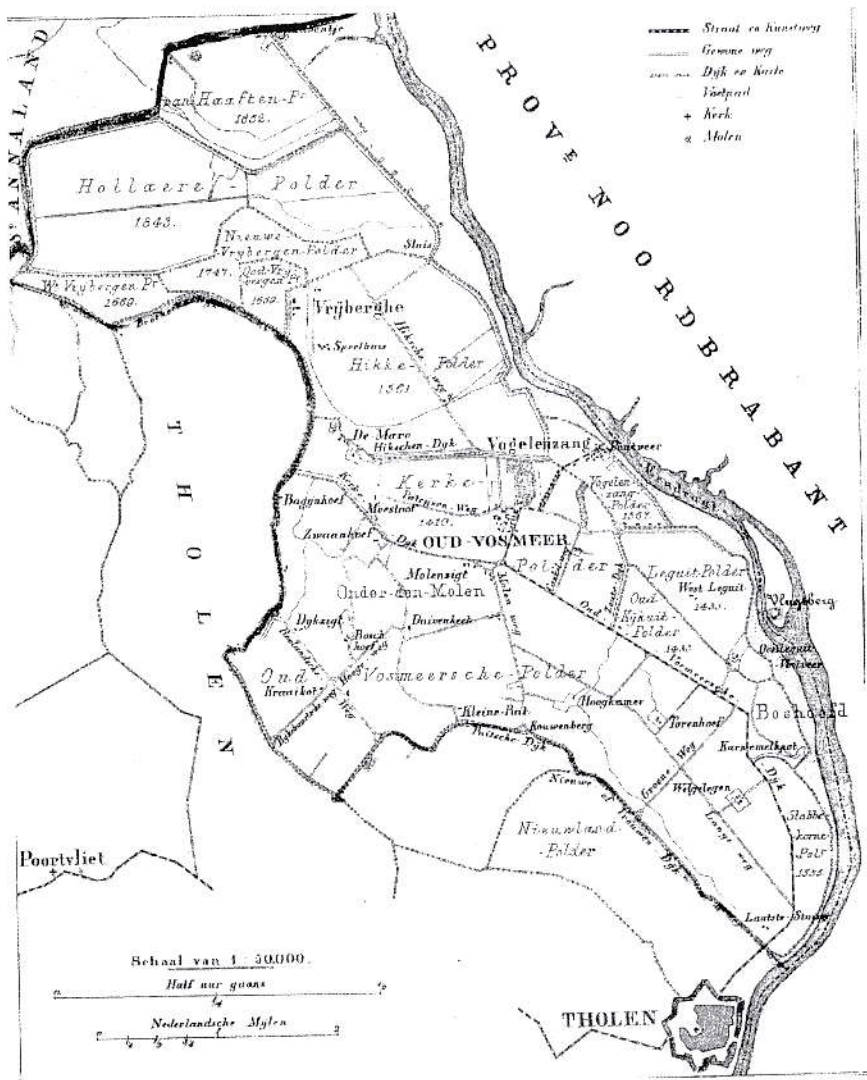
...HAER LANDT VAN VOSSEMAER...

door Kees de Koning

Het ontstaan van Oud-Vossemeer, in de vijftiende eeuw, is behoorlijk in nevelen gehuld. Wanneer in de Kerkepolder een dorp tot stand is gekomen, is niet bekend. Evenmin weten we iets met zekerheid over het droogleggen van genoemde polder. Een gegeven is dat graaf Willem van Beieren in 1410 gorzen, slikland en aanwassen ten noorden van Tholen verkocht om die in te polderen.

Het gebied dat de graaf van Holland en Zeeland verkocht, maakte deel uit van de Vriezendijkse moeren die in ieder geval al in de dertiende eeuw bekend waren. De geschiedschrijver Jacobus Ermerins veronderstelt, op grond van een kaart uit 1555, dat de door de graaf uitgegeven gronden al vóór 1410 zijn ingedijkt. En omdat er in 1433 schepenen (d.w.z. een bestuurscollege) functioneren, kan het volgens hem niet anders dan dat er bedijkte polders zijn, *'ja zeer waarschylyk het Dorp van Oud-Vossemeer reeds in wezen'*.

Een andere historicus, A. Hollestelle, is het niet met Ermerins eens. Hij meent dat er ook schepenen kunnen zijn voor een polder waarin nog géén dorp is gesticht. Hij noemt het niet, maar een voorbeeld is de ambachtsheerlijkheid Vrijberge op Tholen. Daar hebben nooit meer dan wat verspreide huizen en boerderijen gestaan, maar was wél een bestuur in functie. Hollestelle betoogt dat een nieuwe polder altijd tegen bestaande polders wordt gelegd. Dat heeft volgens hem te maken met het rijpen van de schorgronden. Maar een praktische kant is ook, dat dan van een bestaande dijk gebruik gemaakt kan worden. Dat lijkt me niet onbelangrijk in een tijd dat het aanleggen van dijken met de hand moest gebeuren. De polder Oud-Vossemeer grensde oorspronkelijk aan zeven andere polders: Dalem, Nieuwland, Puit, Peuke, Vijftienhonderd-gemetten, Rooland en Broek. Volgens Hollestelle moet er op zijn minst veertig jaar liggen tussen de Dalempolder en de eerste polder van Vossemeer, waarbij hij de eerstgenoemde dateert op circa 1364. In de verkoopbrief van 3 november 1410 noemt graaf Willem *'ten dyck van Dalemsche polre'* en *'aen 't nyeuwe-landt van den brouck'*, wat aangeeft dat die polders toen bestonden. Ook Ermerins gaat er van uit dat de Thoolse polders eerst zijn bedijkt en daarna pas Vossemeer.

Het grondgebied van de gemeente Oud-Vosmeer rond 1860.

Oud en Nieuw

Toen op 9 februari 1415 (in de akte staat 1414, maar aan het hof van de Hollandse graaf werd gerekend met jaren die van Pasen tot Pasen liepen) een groter gebied aan de ambachtsheren werd verkocht, bestond de Oud-Vossemeerpolder in ieder geval. Dat mag geconcludeerd worden uit de

zin '... haer Landt van Vossemaer dat zy met haeren mede gesellen tegens ons gecocht en bedyckt hebben tot eenen coren lande...'. In dezelfde verkoopbrief is sprake van het bestaan van de 'vryheyt van Vossemaer'. We mogen aannemen dat deze polder verloren is gegaan bij de Sint Elisabethvloed van 1421, aangezien graaf Jan van Beieren in 1422 de ambachtsheeren vergunning verleende om hun land opnieuw te bedijken.

Of dat in de jaren daarna meteen is gebeurd, of pas na 1433, is de vraag. In laatstgenoemd jaar gaf Gillis van Wissenkercke, namens de ambachtsheeren, de gorzen van Oude Vossemaer uit ter bedijking. Hij noemde zich regent van het land van Vossemaer, net als Pieter van Botlant. Hollestelle gaat in op het gebruik van de termen Oud en Nieuw. Hij betoogt dat van Oud-Vossemeer pas sprake zal zijn geweest na de totstandkoming van een tweede polder. Dit moet de Kerkepolder zijn geweest, die als Nieuw Vossemeer zal zijn aangeduid. Hollestelle meent dat deze polder snel na 1414 is ontstaan en dat de brief van 1433 betrekking heeft op de Slabbecoorpolder. Delahaye stelt de inpoldering van de Kerkepolder op omstreeks 1450. In dat jaar is er sprake van een 'pas voltooide dijkage'. De naam Kerkpolder vond deze voor het eerst genoemd in een akte uit 1461, tevoren was sprake van Nieuw Vosmaer.

Het is in deze tweede polder dat een dorp is gesticht. Tussen 1450 en 1457, denkt Delahaye. In eerstgenoemd jaar wordt melding gemaakt van een pas voltooide bedijking. Het dorp zal Vossemeer zijn genoemd, en pas het voorvoegsel Oud- hebben gekregen toen in 1567 aan de oostkant van de Eendracht het dorp Nieuw-Vossemeer is gesticht. Vossemeer groeide niet snel, het telde in 1543 pas zestien huizen. In 1766 waren dat 140 huizen, achttien jaar later 150. In 1764 woonden er 564 mensen ouder dan drie jaar in Oud-Vossemeer, in 1798 was dat opgelopen tot 876 inwoners.

Vosvliet en Mara

Delahaye meent, maar is niet helemaal zeker, dat rond 1450 de polder Oud-Kijkuit tot stand is gekomen. Ze was er in ieder geval in 1479 en werd ook wel Seguit genoemd. Omstreeks 1470 is ook de Hikke- of Onze Lieve Vrouwepolder ingedijkt. Deze ging bij een overstroming in 1532 verloren en is in 1561 herbedijkt. Ook de vorming van de Slabbecoorpolder dateert Delahaye omstreeks 1470. En het aangrenzende Karnemelkland zo'n vijf jaar daarna. Het ging in 1570 door overstroming verloren en is later – in ieder geval na 1625 – opgenomen in de Oud-Kijkuitpolder. In 1483 moet de Leguitpolder zijn gevormd (in ieder geval na 1479 en voor 1491). Ruim tachtig jaar duurde het, voor de ambachtsheren aan de westkant van de Eendracht opnieuw een gors inpolderden. Het was de polder

Vogelenzang in 1569. De Hollarepolder volgde in 1843, de Van Haftenpolder in 1852 en de Sluispolder in 1877. Het grondgebied van de gemeente Oud-Vossemeer omvatte na 1813 ook Vrijberghe, een heerlijkheid die in de achttiende eeuw in delen door de Vossemeerse ambachtsheren is gekocht. Dit bestond uit drie polders: Oost-Vrijberghe (tussen 1642 en 1669 bedijkt), West-Vrijberghe (tussen 1666 en 1682 bedijkt) en de Nieuwenpolder uit 1748.

De naam Vossemeer is volgens de verschillende geschiedschrijvers afgeleid van de Vosvliet. Dit water lag in het westen van de tegenwoordige Kerkepolder en Hikkepolder, langs de dijk van de Broekpolder. Het wordt al in 1071 genoemd. Namen met 'vos' erin kwamen in oude tijden in deze streek méér voor. Zo staat op de Scheldekaart uit 1468 de Vosvliethille, ook Foxoordt genoemd, ten zuiden van de stad Tholen. Het was de plaats waar de galg van het Thoolse gerecht stond, en ze markeerde de westelijke grens van het gebied van de hertogen van Brabant. Wat het deel 'meer' betreft, ook dat is volgens Slager een toponiem of plaatsaanduiding. Namelijk van Mara, wat een gedeelte moet zijn geweest van de Vosvliet. Wat in ieder geval opmerkelijk is, is dat in de uitgiftebrief van 1410 al gewag wordt gemaakt van de '*heerlycheyt van Vossemaer*'. De graaf gebruikt de naam van het nog in te polderen land dus al.

Bronnen

Jacobus Ermerins. *Eenige Zeeuwsche oudheden uit echte stukken opgeheldert en in het licht gebracht. Behelzende de Beschryving der Heerlykheden van Vossemeer en Vrybergen*. 1784.

Chronologisch register op het vervolg van het Groot-Charterboek van Van Mieris. 1859. Via internet.

A. Hollestelle. *Geschied- en waterstaatkundige beschrijving van de waterschappen en polders in het eiland Tholen*. 2° druk, 1915.

M.H. Wilderom. *Tussen Afsluitdammen en Deltadijken. II Noord-Zeeland*. 1964.

Albert Delahaye. *Archief van de ambachtsheerlijkheid „Oud- en Nieuw-Vossemeer en Vrijberghe” 1410-1962*. 1965.

Albert Delahaye. *Vossemeer land van 1000 heren*. 1969.

Mr. C.H. Slager. *De Ambachtsheerlijkheid van Oud- en Nieuw-Vossemeer en het Tiendrecht*. 1988.

P.M.J. van de Watering. *Polre een verdrinken dorp in de Boudewijnspolder*. 2009.